

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ιστορική αυτή διακειμενική μελέτη που πραγματεύεται τον βίο και το έργο της αυτοκράτειρας Θεοδώρας, συζύγου του Ιουστινιανού Α΄, έχει ως βασική πηγή και μαρτυρία τον σύγχρονο της αυγούστα, Καισαρέα ιστορικό Προκόπιο. Οι κύριες πληροφορίες του Προκοπίου περιέχονται στην *Απόκρυφη Ιστορία* του ή *Ανέκδοτα*. Ένα κατά γενική σχεδόν ομολογία λιβελλογράφημα που όμως πιστεύεται ότι είναι η σημαντικότερη πηγή πληροφοριών για την αμφιλεγόμενη και πολυκύμαντη ζωή της Θεοδώρας.

Στόχος της συγκεκριμένης διατριβής είναι η *πραγμάτευση της Θεοδώρας, Αυτοκράτειρας του Βυζαντίου*. Έχουμε επιλέξει τα έργα πέντε σύγχρονων συγγραφέων, όπως: *Θεοδώρα, η Αυτοκράτειρα του Βυζαντίου* του Γάλλου ιστορικού-βυζαντινολόγου C. Diehl, *Αυγούστα Θεοδώρα* του μυθιστοριογράφου Κ. Θεοχάρους, *Θεοδώρα, η Άνοδος μιας Αυτοκράτειρας* του Ιταλού ιστορικού P. Cezaretti, *Θεοδώρα, Αυτοκράτειρα της Ανατολής* του Γάλλου μυθιστοριογράφου G. Rachet, καθώς και *Φλογισμένη Πορφύρα* του ιστορικού συγγραφέα Γ. Ρούσσου. Η έρευνά μας θα εξετάσει αν οι προαναφερόμενοι βιογράφοι της Θεοδώρας έχουν φέρει στο φως νέες και σημαντικές εξηγήσεις. Αυτές, συγκρινόμενες με παλαιότερα ή και πιο πρόσφατα ιστορικά ντοκουμέντα, θα μας δώσουν τη δυνατότητα να συλλέξουμε όσο το δυνατόν περισσότερα «δεδομένα» για τη Θεοδώρα και, συγκρίνοντάς τα, να αποδώσουμε την καλύτερη δυνατή εκτίμηση γύρω από την «αμφιλεγόμενη» και πολυσχιδή προσωπικότητα της αυτοκράτειρας.

Στο **κεφάλαιο I του πρώτου μέρους**, ενώ ο Προκόπιος δεν αναφέρεται καθόλου στις ρίζες και τον τόπο γέννησης της Θεοδώρας (499-500 περίπου μ. Χ.), εν τούτοις, οι παραπάνω αναφερόμενοι σύγχρονοι συγγραφείς εικάζουν ως πιθανή πόλη προέλευσής του πατέρα της την Πάφο της Κύπρου και τόπο γέννησής της την Αντιόχεια της Συρίας. Στο ίδιο επίσης κεφάλαιο, η Θεοδώρα είναι κατά τον Προκόπιο η δεύτερη από τις τρεις κόρες του Ακακίου, αρκτοτρόφου της παράταξης των Πρασίνων στον Ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης και της, σύμφωνα με τον G. Rachet, Βενέριας, μιας πρώην εταίρας και χορεύτριας του τσίρκου. Στο σημείο αυτό συμφωνούν οι C. Diehl, Κ. Θεοχάρους και P. Cezaretti πλην του G. Rachet και Γ. Ρούσσου, οι οποίοι δεν ασχολήθηκαν καθόλου με τις ρίζες και τη γέννηση της

μετέπειτα αυτοκράτειρας. Τέλος, από τον Προκόπιο αφήνεται να εννοηθεί ότι οι γονείς της Θεοδώρας ήταν άτομα «χαλαρών» ηθών, με αποτέλεσμα η ίδια να ανατραφεί σε ένα περιβάλλον κάθε άλλο παρά ιδανικό και μάλλον επισφαλές. Γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τους υπόλοιπους συγγραφείς.

Στο **κεφάλαιο II του πρώτου μέρους**, ενώ ο Προκόπιος, πολύ λακωνικά, μέμφεται την αισχυμοσύνη των γονέων και ιδίως της μητέρας της Θεοδώρας, αντίθετα ο C. Diehl, καθώς και οι υπόλοιποι σύγχρονοι συγγραφείς εκτός του Γ. Ρούσσου, δικαιολογούν καταστάσεις και περιγράφουν με λεπτομέρειες τους ταπεινωτικούς συμβιβασμούς της μητέρας-Βενέριας, τόσο ως προς την εύρεση εργασίας του συζύγου της, όσο και την αύξηση των λιγοστών εσόδων τους. Όλα αυτά έως ότου σε κάποια άτυχη στιγμή, όπως διατείνεται ο Προκόπιος, αλλά και οι σύγχρονοι ιστορικοί και μυθιστοριογράφοι της μελέτης, ο πατέρας των τριών κοριτσιών, Κομιτώς, Θεοδώρας και Αναστασίας, Ακάκιος, πέθανε εξ αιτίας του τραυματισμού του από κάποια αρκούδα και εγκατέλειψε θυγατέρες και σύνευνη στη σκληρή τους μοίρα.

Στο **κεφάλαιο III του πρώτου μέρους**, τόσο από τον Προκόπιο, όσο και από τους άλλους σύγχρονους συγγραφείς εκτός του Γ. Ρούσσου, χωρίς ιδιαίτερες ενστάσεις και διαφορές, περιγράφεται η σκηνή ικεσίας της μητέρας της Θεοδώρας και των τριών κοριτσιών της στο Κυνηγέσιο. Εκεί, μπροστά στον αυτοκράτορα και στον λαό, οι τέσσερις ικέτισσες έδωσαν μια συγκινητική παράσταση και άμεσα προκάλεσαν τη συμπάθεια του καίσαρα αλλά και των Βενέτων, οι οποίοι, έχοντας «χάσει» τον αρκτοτρόφο της φατρίας τους, πρόθυμα προσέλαβαν στην κενή θέση τον πατριό των τριών αδελφών, τον ονομαζόμενο, σύμφωνα με τον G. Racht, Τορνίκιο.

Στο **κεφάλαιο IV του πρώτου μέρους**, ο Προκόπιος αναφέρει πως όταν η Θεοδώρα και οι αδελφές της έφθασαν στην «κατάλληλη» ηλικία, η μητέρα τους τις «έβγαλε» στο θέατρο με όλα τα συνεπαγόμενα και συγκεκριμένα τη γέννηση της «νόθας» κόρης της και του πιθανολογούμενου γιού της, αμφότερα καρπούς των ελεύθερων ερωτικών της σχέσεων και αρκετά προ του του γάμου της με τον Ιουστινιανό. Οι υπόλοιποι συγγραφείς πλην του Γ. Ρούσσου, ο καθένας με το δικό του προσωπικό ύφος και τις επιμέρους διαφοροποιήσεις του, στα βασικά τουλάχιστον σημεία συμφωνούν με τον Καισαρέα ιστορικό.

Στο **κεφάλαιο V του πρώτου μέρους**, ο Προκόπιος αναφέρεται συνοπτικά τόσο στο ταξίδι της Θεοδώρας στην Πεντάπολη με τον ερωτικό της σύντροφο και έπαρχο της Κυρηναϊκής Εκήβολο, όσο και στο γεγονός ότι, κάποια στιγμή, εκείνη έπαψε να είναι αρεστή στον «εραστή» της και, ως εκ τούτου, «διώχθηκε». Στο συγκεκριμένο σημείο, C. Diehl, K. Θεοχάρους, P. Cezaretti, και G. Rachet, σε γενικές γραμμές, συμφωνούν με τον Προκόπιο. Επιπλέον οι ίδιοι, με σχεδόν ταυτόσημες απόψεις, αφιερώνουν λεπτομερείς περιγραφές, αναφορικά με την διαμονή και τις περιπέτειες της Θεοδώρας στην Αιγυπτιακή Αλεξάνδρεια.

Στο **κεφάλαιο VI του πρώτου μέρους**, ο Προκόπιος αναφέρεται στη γνωριμία της Θεοδώρας με τον Ιουστινιανό. Ο σύγχρονος της Θεοδώρας ιστορικός εξιστορεί ότι σε δεδομένη στιγμή, η μεταμελημένη εταίρα έφυγε από την Αλεξάνδρεια και έπειτα από έναν σταθμό της στην Αντιόχεια, μετέβηκε στην Κωνσταντινούπολη όπου συνάντησε τον τότε διάδοχο του θρόνου Ιουστινιανό. Έτσι, Θεοδώρα και Ιουστινιανός ανταμώθηκαν, συνδέθηκαν αισθηματικά και τελικά ενώθηκαν με τα δεσμά του γάμου. Με την εκδοχή αυτή του Προκοπίου, κυρίως ως προς το θέμα του γάμου, συμφωνούν C. Diehl, K. Θεοχάρους και P. Cezaretti, εκτός του G. Rachet, ο οποίος, στο αρκετά διαφορετικό, σκανδαλογικό μυθιστόρημά του για τη Θεοδώρα, τοποθετεί τη γνωριμία της με τον Ιουστινιανό στην εποχή που εκείνη ήταν εταίρα.

Στο **δεύτερο μέρος** της συγκριτικής αυτής μελέτης για τη Θεοδώρα, στο **κεφάλαιο I**, ο Προκόπιος περιγράφει, αρκετά λεπτομερειακά θα λέγαμε, τη ζωή της κόρης του Ακακίου, ως αυτοκράτειρας πλέον, μέσα στο «Ιερόν Παλάτιον». Στο συγκεκριμένο σημείο, και οι C. Diehl, K. Θεοχάρους, P. Cezaretti, Γ. Ρούσσοις, εκτός του G. Rachet, συμφωνούν μαζί του, με επί μέρους βέβαια διαφορές, ενώ, ταυτόχρονα όλοι διατείνονται πως οι μονάρχες και κυρίως η Θεοδώρα, φέρονταν σκληρά και αλλαζονικά στους επιτελείς τους, καθώς και ότι η «αυγούστα» είχε ουσιαστικά τη διακυβέρνηση της χώρας στα χέρια της.

Στο **δεύτερο μέρος, κεφάλαιο II**, ο Προκόπιος επιβραβεύει τόσο την αρετή της αυτοκράτειρας, όσο και τον «φεμινισμό» της, το ενδιαφέρον δηλαδή που η Θεοδώρα, καθ' όλη τη διάρκεια της υπέρτατης αρχής της, επέδειξε προς τις ομόφυλες υπηκόους της. Μάλιστα, είναι αρκετά τα παραδείγματα του ίδιου του Προκοπίου, που τονίζουν την σεπτή και άψογη στάση της αυγούστας στο πλάι του συζύγου της, όπως και

αρκετές οι περιπτώσεις που εκείνη εμφανώς υπεστήριξε τις μη προνομιούχες συμπατριώτισσές της. Πρέπει να σημειωθεί, ότι την ίδια περίπου άποψη έχουν και οι άλλοι συγγραφείς πλην του G. Rachet, ο οποίος τελειώνει το μυθιστόρημά του στην αυτοκρατορική στέψη Θεοδώρας και Ιουστινιανού.

Στο **δεύτερο μέρος, κεφάλαιο III**, ο Προκόπιος σχεδόν επιγραμματικά και χωρίς ιδιαίτερη κριτική, αναφέρεται στη *Στάση του Νίκα* (αρχές του 532 μ.Χ., περίπου). Αντίθετα, οι υπόλοιποι συγγραφείς της μελέτης, εκτός του G. Rachet, τονίζουν με ιδιαίτερες περιγραφές και επαίνους, τόσο την πολύτιμη παρουσία της Θεοδώρας στο πλευρό του Ιουστινιανού, κατά τη διάρκεια της εξέγερσης, όσο και τη σιδηρά της θέληση, την άκαμπτη αποφασιστικότητά της, όσο και την αφοσίωσή της στην «πορφύρα», κάτι, που τελικά μετέδωσε και στον αυτοκράτορα.

Στο **δεύτερο μέρος, κεφάλαιο IV**, ο Προκόπιος, με το σύνηθες λακωνικό του ύφος που διατηρεί, τουλάχιστον, στην *Απόκρυφη Ιστορία*, αναφέρεται στην παράδοξη σχέση μίσους, ανταγωνιστικότητας ή ακόμη και σπάνιας συνεργασίας μεταξύ της Θεοδώρας και του οικονομικού υπουργού του Ιουστινιανού, Ιωάννη Καππαδόκη. Στο σχετικό κείμενο, C. Diehl, K. Θεοχάρους, P. Cezaretti και Γ. Ρούσσοσ πλην του G. Rachet, επιβεβαιώνουν «αβασάνιστα» τον Προκόπιο. Επιπλέον, με το δικό τους ύφος όπως και λεπτομερείς περιγραφές, τείνουν να αποδώσουν τον ανόσιο χαρακτήρα, αλλά και τις ραδιούργες πράξεις του «μηχανορράφου» επάρχου του Πραιτωρίου που, τελικά, πάνω σε μια συνωμοσία του εναντίον του θρόνου, συνελήφθηκε και έχασε για πάντα την προνομιούχο θέση του (περίπου το 541 μ.Χ.).

Στο **δεύτερο μέρος, κεφάλαιο V**, τόσο η βασική πηγή, δηλαδή ο Προκόπιος, όσο και οι υπόλοιποι σύγχρονοι συγγραφείς αυτής της μελέτης, κάνουν μια αρκετά όμοια αναφορά στη σχέση της Θεοδώρας με τον, επί μακρόν, αήττητο στρατηγό Βελισάριο. Τον, κατά την άποψή τους, έντιμο, γενναίο και ικανό στρατιωτικό, ο οποίος, καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια της ζωής του, πολέμησε και συνέτεινε τόσο στην επέκταση των συνόρων της αυτοκρατορίας, όσο και στην «ένδοξη» ανώτατη αρχή της Θεοδώρας και του Ιουστινιανού. Επίσης στο ίδιο κείμενο, ο Προκόπιος, σε αρκετή θα λέγαμε ταυτοσημία με C. Diehl, K. Θεοχάρους, P. Cezaretti και Γ. Ρούσσο, εκτός του G. Rachet, αναφέρονται αρμονικά στην αφοσίωση του στρατηγού προς τη Θεοδώρα και τον Ιουστινιανό, αλλά και στην αγνωμοσύνη εκείνων έναντι του πιστού και ταπεινόφρονα συνεργάτη τους.

Στο **τρίτο μέρος** της μελέτης, **κεφάλαιο I**, αναφερόμαστε στην *ευσέβεια και ευλάβεια* της Θεοδώρας, δηλαδή την αγάπη, την πίστη, αλλά και το δέος της προς τον Κύριο. Εδώ, στο συγκεκριμένο κείμενο και παρά το σύντομο, απαξιωτικό θα λέγαμε σχόλιο του Προκοπίου περί «ανίερης» προσποίησης της Θεοδώρας στο «λατρευτικό» της Εκκλησίας, οι υπόλοιποι σύγχρονοι συγγραφείς της μελέτης και ιδιαίτερα ο C. Diehl ισχυρίζονται ότι η Θεοδώρα, έστω και μόνο «τυπικά» ευσεβής και ευλαβής, τηρούσε επιμελώς τα θρησκευτικά και λατρευτικά της καθήκοντα, ενώ, καθ' όλη τη διάρκεια της μοναρχίας της, παρουσιαζόταν ως ελεήμων και φίλη των μη προνομιούχων. Κάτι που δηλώνεται και από το επίγραμμα στο τέμπλο του ναού των Αγίων Σεργίου και Βάκχου στην Κωνσταντινούπολη, που διακηρύττει: *«Ἡ ἀπὸ Θεοῦ στεφανωμένη Θεοδώρα, ἡ ευσεβής και ευλαβής, προσπαθεί ακούραστα και έχει ως συνεχή μέριμνά της την στήριξη των ἀπόρων πολιτῶν του λαοῦ της»*.

Στο **τρίτο μέρος**, **κεφάλαιο II**, ο Προκόπιος, αν και πάλι ιδιαίτερα σύντομος και λακωνικός, εν τούτοις, αναγνωρίζει την κάποια, έστω και απλή, θεολογική μύηση της Θεοδώρας καθώς και τον θρησκευτικό της προσηλυτισμό, από το διάστημα ήδη της παραμονής της στην Αλεξάνδρεια. Οι υπόλοιποι συγγραφείς συμφωνούν, αρκετά θα λέγαμε, με τη συγκεκριμένη απόφαση του Καισαρέα ιστορικού, αλλά και οι ίδιοι, επιπλέον, πλην του G. Ratchet, προχωρούν ακόμη περισσότερο και αναφέρονται «εκθειαστικά» στη διπλωματική και ενωτική θρησκευτική της πολιτική.

Στο **τρίτου μέρος**, **κεφάλαιο III**, τα κείμενα των πέντε σύγχρονων συγγραφέων της μελέτης μας, αντιπαραβολικά με τον πολύ λακωνική τοποθέτηση του Προκοπίου, αρχικά αναφέρονται στην «επάρατη» νόσο που προσέβαλε τη Θεοδώρα, «εν συνεχεία» στην οργανική της εξάντληση και τελικά στον θάνατο και στην ταφή της στον ιερό ναό των Αγίων Αποστόλων στην Κωνσταντινούπολη (+548 μ. Χ., περίπου). Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο περιγράφονται οι στιγμές οδύνης του Ιουστινιανού, αλλά και των υπηκόων της, όπως και η όλη «μεγαλοπρεπής» τελετουργία της ταφής της.

Στο **τρίτο μέρος**, **κεφάλαιο IV**, ο Προκόπιος ισχυρίζεται ότι μετά τον θάνατο της Θεοδώρας, ο θρύλος που της απέδωσε όχι μόνο μια υψηλή και σεπτή καταγωγή, αλλά και την εξύψωσε ως «Οσία» και «Σώτεια», θεωρείται απόρροια του φόβου των υπηκόων της για εκδίκηση εκ μέρους της αυτοκράτειρας. Εν τούτοις, οι υπόλοιποι σύγχρονοι συγγραφείς, πλην του G. Ratchet, και ιδιαίτερα ο C. Diehl πιστεύουν ότι η πιθανότερη εκδοχή προέλευσης της Θεοδώρας θα έπρεπε να είναι συνηθισμένη για

την εποχή της και, ως εκ τούτου, αληθοφανής. Αυτή καθ' εαυτήν δηλαδή η ιστορία μιας κάποτε ανάσχυντης εταίρας και «μιμάδας», η οποία, όμως, κάποια στιγμή γνώρισε και παντρεύτηκε τον διάδοχο του θρόνου, Ιουστινιανό και έκτοτε μεταμελήθηκε και αφιερώθηκε σε μια σεπτή και έντιμη ζωή.

